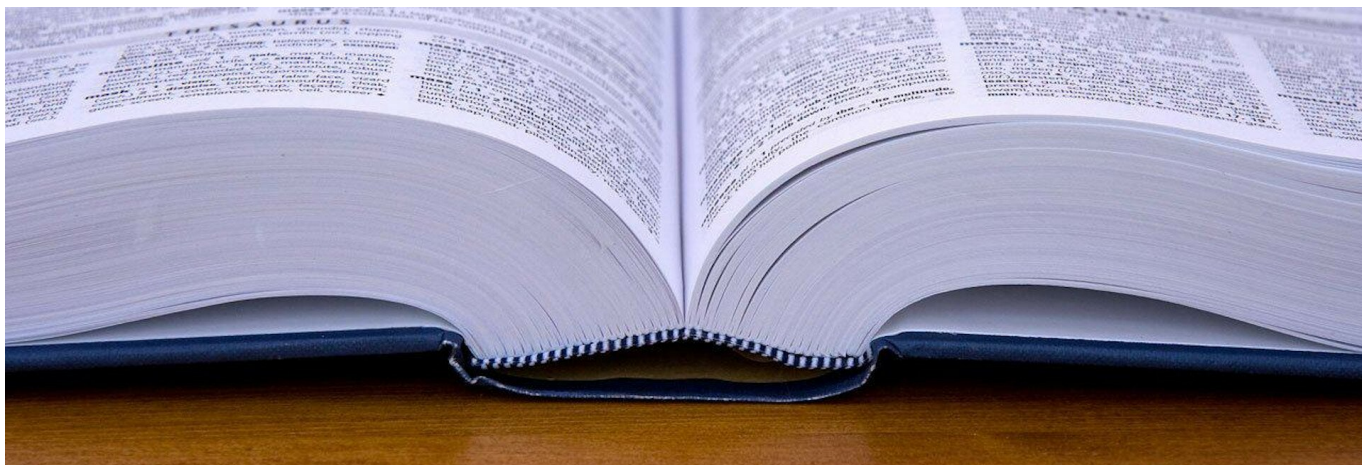

Język jako materiał poetycki: *Daję ci słowo, że nie mam mowy* Stanisława Barańczaka

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Dariusz Pawelec, *Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty*, Katowice 1992, s. 39.
- Źródło: Stanisław Barańczak, *Daję ci słowo, że nie ma mowy*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, Kraków 2007, s. 171.
- Źródło: Dariusz Pawelec, *Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty*, Katowice 1992, s. 87–94.
- Źródło: Dariusz Pawelec, *Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty*, Katowice 1992, s. 58.
- Źródło: Dariusz Pawelec, *Czytając Barańczaka*, Katowice 1995, s. 89.
- Źródło: Ryszard Krynicki, *Język, to dzikie mięso*.
- Źródło: Zbigniew Herbert, *Dałem słowo*.

Język jako materiał poetycki: *Daję ci słowo, że nie mam mowy* Stanisława Barańczaka

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Możliwości języka potocznego, codziennego mogą okazać się nieskończone. Dlatego też używanie go jako tworzywa poetyckiego może nadać utartym, powszechnym formom nowe zaskakujące znaczenia, pogłębić konteksty użycia, a wreszcie – pomóc zrozumieć doczesne problemy społeczne. Przekonuje o tym twórczość takich poetów lingwistycznych, jak na przykład Stanisław Barańczak. Pisarz wywodził się z Pokolenia '68, które w sposób szczególnie traktowało strukturę język a zwłaszcza związki frazeologiczne.

Twoje cele

- Wskażesz cechy poezji lingwistycznej w wierszu *Daję ci słowo, że nie ma mowy* Stanisława Barańczaka.
- Poznasz związki frazeologiczne i ich innowacje użyte przez Stanisława Barańczaka w wierszu *Daję ci słowo, że nie ma mowy*.
- Przeanalizujesz wiersz Barańczaka w kontekście niedosłownych i nieoczywistych znaczeń utartych frazeologizmów.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat twórczości Stanisława Barańczaka, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

[Manifest poetycki Stanisława Barańczaka](#)

[Program Nowej Fali w ujęciu Stanisława Barańczaka](#)

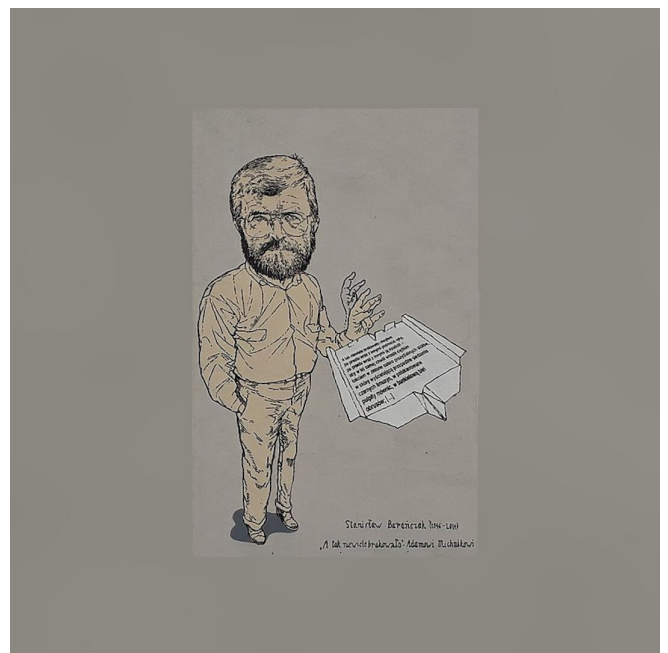
[Odkłamywanie świata w poezji Nowej Fali](#)

[Drogi kąciku porad – metafizyka w poezji Stanisława Barańczaka](#)

[Jaką postawę życiową odrzuca, a jaką wybiera bohater wiersza Stanisława Barańczaka *Drobnomieszczańskie cnoty*?](#)

Przeżycie pokoleniowe

Stanisław Barańczak (1946–2014) – poeta, tłumacz, krytyk literacki i wykładowca akademicki. Przez swoją działalność opozycyjną (był współtwórcą **KOR-u**) wobec totalitarnej władzy został zmuszony do opuszczenia kraju, od 1983 aż do śmierci przebywał w Stanach Zjednoczonych, gdzie tworzył i pracował jako wykładowca. Między innymi wraz z Adamem Zagajewskim, Julianem Kornhauserem, Ewą Lipską należał do Pokolenia '68 (zwanego także Nową Falą). Twórcy tego pokolenia skupiali swą uwagę na doświadczeniu szarego obywatela, który zmuszany był wówczas do ulegania totalitarnym praktykom i poddawany był działaniu propagandy. Jako główny materiał poetycki twórcy Pokolenia'68 traktowali język. Polemizowali z utartymi związkami frazeologizmami, często stosując **grę słów**. Często twórczość miała zatem charakter **metatekstowy**. Wyróżnia się dwie przyczyny wspólnego lub zbliżonego stanowiska poetów Nowej Fali wobec zadań poezji, które w swojej twórczości rozwijał także Stanisław Barańczak. Jak pisze badacz Dariusz Pawelec:

Mural przedstawiający Stanisława Barańczaka autor zdjęcia: Tomasz Sienicki
Źródło: licencja: CC BY 4.0.

Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty

Chcąc w pełni rozpoznać reguły organizujące tkankę poetycką wierszy Stanisława Barańczaka, musimy przywołać cechy szerszej struktury literackiej, mianowicie poezję Pokolenia '68. (...) Pisząc o pokoleniu literackim, zawsze wskazuje się na dwie istotne cechy, które stają się dla badaczy podstawą przy łączeniu twórców w generacje. Pierwszym wyznacznikiem pokoleniowym jest data urodzenia. Za nią idą wpływy wychowawcze (...). Z tym właśnie wiąże się druga ze wspomnianych cech istotnych: „przeżycie pokoleniowe”, przez co należy rozumieć – jak pisze [Kazimierz Wyka](#) – „wielkie wstrząsy duchowe, które przypadając na lata młodości, stają się wspólnym dziedzictwem młodych”. Przeżycie pokoleniowe staje się później obszarem szczególnie eksploatowanym w twórczości danej wspólnoty. Przeżyciami, które wpłynęły na świadomość twórców urodzonych w okolicach roku 1946, stały się bez wątpienia tzw. wydarzenia marcowe w roku 1968.

Źródło: Dariusz Pawelec, *Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty*, Katowice 1992, s. 87–94.

Badacz miał tu na myśli nasilające się protesty przeciwko niewiarygodnej i propagandowej prasie. Wydarzeniem, które wywołało najgłębszy kryzys i sprzeciw społeczeństwa w tym okresie było zdjęcie z afisza *Dziadów* w reżyserii Kazimierza Dejmka. To właśnie protesty studenckie przeciwko tej decyzji państwa, które miały miejsce w marcu 1968 roku, zadecydowały o nazwie całego pokolenia.

Język w funkcji świata przedstawionego

Źródło: pixabay, domena publiczna.

« Stanisław Barańczak

Daje ci słowo, że nie ma mowy

Daję ci słowo, że nie ma mowy
takiej i takich słów, które by można
dać komuś tak, jak rękę na zgodę się daje,
dam sobie uciąć tę rękę, że nie ma
mowy o takich słowach, że dać słowo znaczy
dać gardło za coś, co i tak nie przejdzie
przez nie, co jest już z góry daniem za wygraną;
kto daje słowo, nie daje nikomu
posłuchu ani spokoju, niczemu
nie daje wiary i z niczym nie daje
sobie rady i wszystkim daje do myślenia, więc
daję ci słowo, że nie ma mowy,
że nie ma rady, że nie ma sensu,
że nie ma tu do kogo ust otworzyć i że
jednak dano nam tylko słowo do wyboru.

(Ja wiem, że to niesłuszne, 1977)

Źródło: Stanisław Barańczak, *Daje ci słowo, że nie ma mowy*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, Kraków 2007, s. 171.

Wiersz Stanisława Barańczaka *Daję ci słowo, że nie mam mowy* pochodzi z tomiku *Ja wiem, że to niesłuszne* z 1977 roku. Ze względu na koncept wiersza, który zbudowany jest wokół możliwości języka, [defrazeologizacji](#), czyli dyskusji z utartymi frazeologizmami występującymi w komunikacji międzyludzkiej, a więc z jego metatekstowym charakterze, można go uznać za przykład [poezji lingwistycznej](#)

((Dariusz Pawelec

Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty

Konstrukcje poetyckie w szczególny sposób nakierowane na język, tzn. podnoszące rangę funkcję metajęzykowej komunikatu, równouprawniające ją niemal z funkcją poetycką, należą do podstawowych wyznaczników tzw. „poezji lingwistycznej”. Ich głównym zadaniem jest stworzenie takiej perspektywy oglądu świata, która rozpoczynałaby się od rozpoznania „świata języka”.

Źródło: Dariusz Pawelec, *Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty*, Katowice 1992, s. 39.

Język jako świadectwo

W wierszu *Daję ci słowo, że nie ma mowy* dynamika rozwijania kolejnych myśli jest niezwykle głęboka. Utwór jest wypadkową wątpliwości, dylematów i niezwykle trudnych decyzji moralnych trapiących przeciętnego obywatela okresu PRL-u żyjącego w dojmującej, totalitarnej rzeczywistości.

((Dariusz Pawelec

Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty

Z poezji, której ambicją jest „dawanie świadectwa”, wyłuskać można szereg konkretów, czyniących owo świadectwo wiarygodnym. Jednak dopiero poeci-lingwiści Pokolenia’68 wzorujący się na osiągnięciach artystycznych [Mirona Białoszewskiego](#), postanowili doświadczenia człowieka ich czasów przekazać w formie zapisu językowego zgiełku.

Źródło: Dariusz Pawelec, *Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty*, Katowice 1992, s. 58.

Wiersz *Daję ci słowo, że nie ma mowy* jako mini-wykład

Dariusz Pawelec

“*Czytając Barańczaka*”

Wiersz jest typową dla Barańczaka **wariacją frazeologiczną** mającą za zadanie potęgować wieloznaczność przekazu. Tematem wprost przedstawianym jest waga i wartość słowa. W wierszu postulowana jest postawa heroiczna, możliwa do zrealizowania przez każdego, kto zechce żyć w zgodzie z własnym sumieniem, nawet jeśli ma to oznaczać opowiedzenie się po stronie spraw z góry przegranych. Tekst można również nazwać mini-wykładem poświęconym etyce twórczej, w którym następuje jednoznaczne opowiedzenie się za romantycznym postulatem, by żyć tak, jak się pisze.

Źródło: Dariusz Pawelec, *Czytając Barańczaka*, Katowice 1995, s. 89.

Słownik

defrazeologizacja

(łac. *de* – przedrostek, który odwraca znaczenie pierwotnego wyrazu) – zabieg polegający na przedstawieniu dosłownego znaczenia elementów składających się na związek frazeologiczny (patrz: frazeologizmy)

gra słów

(ang. *word-play, play on words*) – zabieg językowy polegający na zestawieniu słów o podobieństwie brzmieniowym; celem gry słów jest podkreślenie znaczeń tych słów, ale także ich wieloznaczności prowadzącej do np. kontrastu, paradoksu

innowacja frazeologiczna

ingerencja świadoma lub nieświadoma w budowę i znaczenie związku frazeologicznego

KOR

Komitet Obrony Robotników; polska organizacja opozycyjna, której członkowie sprzeciwiali się polityce władz komunistycznych, niosąc pomoc osobom represjonowanym w wyniku strajków w 1976 roku (przede wszystkim w Radomiu, Ursusie oraz Płocku); działalność KOR-u opierała się przede wszystkim na organizacji: pomocy finansowej, prawnej oraz lekarskiej i informowaniu opinii publicznej o represjach; wśród założycieli KOR-u znaleźli się m.in.: Jerzy Andrzejewski, Stanisław Barańczak, Ludwik Cohn, Jacek Kuroń, Edward Lipiński, Antoni Macierewicz

metatekst

(gr. *meta* – ponad, poza + *tekstum* – tkanina, związek wyrazów) – tekst traktujący o innym tekście; tekst naśladujący inny tekst lub będący wynikiem jego przekształcenia

poezja lingwistyczna

(łac. *lingua* – język) – poezja poddająca analizie język pozaliteracki, zwłaszcza codzienny, kolokwialny

Schemat

Polecenie 1

Interpretując wiersz Stanisława Barańczaka *Daję ci słowo, że nie ma mowy*, zwróć uwagę na odślanianie znaczeń dosłownych i metaforycznych dzięki użytym związkom frazeologicznym. Określ funkcję zastosowanych zabiegów lingwistycznych.

Źródło: Englishsquare Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

((Stanisław Barańczak

Daje ci słowo, że nie ma mowy

Daję ci słowo, że nie ma mowy
takiej i takich słów, które by można
dać komuś tak, jak rękę na zgodę się daje,
dam sobie uciąć tę rękę, że nie ma
mowy o takich słowach, że dać słowo znaczy
dać gardło za coś, co i tak nie przejdzie
przez nie, co jest już z góry daniem za wygraną;
kto daje słowo, nie daje nikomu
posłuchu ani spokoju, niczemu
nie daje wiary i z niczym nie daje
sobie rady i wszystkim daje do myślenia, więc
daję ci słowo, że nie ma mowy,
że nie ma rady, że nie ma sensu,
że nie ma tu do kogo ust otworzyć i że
jednak dano nam tylko słowo do wyboru.

(Ja wiem, że to niesłuszne, 1977)

Źródło: Stanisław Barańczak, *Daję ci słowo, że nie ma mowy*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, Kraków 2007, s. 171.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jaką funkcję pełni język w wierszu Barańczaka. Odpowiedz na pytanie, czy jest narzędziem umożliwiającym wzięcie odpowiedzialności moralnej? W uzasadnieniu swojego stanowiska weź pod uwagę wykazaną niejednoznaczność frazeologiczną.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Tekst do ćwiczeń

((Stanisław Barańczak

Daje ci słowo, że nie ma mowy

Daję ci słowo, że nie ma mowy
takiej i takich słów, które by można
dać komuś tak, jak rękę na zgodę się daje,
dam sobie uciąć tę rękę, że nie ma
mowy o takich słowach, że dać słowo znaczy
dać gardło za coś, co i tak nie przejdzie
przez nie, co jest już z góry daniem za wygraną;
kto daje słowo, nie daje nikomu
posłuchu ani spokoju, niczemu
nie daje wiary i z niczym nie daje
sobie rady i wszystkim daje do myślenia, więc
daję ci słowo, że nie ma mowy,
że nie ma rady, że nie ma sensu,
że nie ma tu do kogo ust otworzyć i że
jednak dano nam tylko słowo do wyboru.

(Ja wiem, że to niesłuszne, 1977)

Źródło: Stanisław Barańczak, *Daje ci słowo, że nie ma mowy*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, Kraków 2007, s. 171.

Ćwiczenie 1

Zaznacz typy liryki w wierszu *Daję Ci słowo, że nie ma mowy.*

☐ podmiotu zbiorowego

☐ liryka bezpośrednia

☐ inwokacyjna

☐ liryka pośrednia

☐ liryka apostroficzna

Ćwiczenie 2

Uzasadnij poprawną odpowiedź udzieloną w pierwszym ćwiczeniu.

Ćwiczenie 3

Sprawdź swoją wiedzę na temat znaczeń frazeologizmów użytych w wierszu. Przyporządkuj frazeologizm do jego znaczenia.

„dam sobie uciąć rękę”

obiecuję, przysięgam

„za coś, co i tak nie przejdzie przez nie”

zmusza do myślenia

„daje do myślenia”

przestać walczyć, uznać własną porażkę, przestać się o coś starać

„daję słowo”

nie wierzy

„z niczym nie daję sobie rady”

ręczyć za coś, gwarantować, być czegoś pewnym

„nie daję wiary”

to jest niemożliwe, nie bierz tego pod uwagę

„nie ma mowy takiej”

nie potrafi niczego zrobić

„dać gardło”

stracić życie

„nie daję nikomu posłuchu”

nikogo nie słucha, nikomu nie ufa, nie wierzy w nic bezkrytycznie, nie jest posłuszny

„dać za wygraną”

nie mogę, nie umiem tego powiedzieć

Ćwiczenie 4

Czym jest poezja lingwistyczna? Zaznacz właściwą definicję:

- ☐ główną cechą tego nurtu poetyckiego jest forma wiersza; tekst wiersza formułowany jest graficznie w taki sposób, by formą przypominał określony kształt
- ☐ wiersze tego nurtu to pięciowersowe miniaturki poetyckie o charakterze żartobliwym, często nonsensownym, którego głównym wątkiem wyjściowym jest konkretne miasto lub nazwisko
- ☐ głównym materiałem poetyckim jest język, jego wieloznaczność i możliwości; tematem wiersza może być także sam język

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, dlaczego wiersz Barańczaka można uznać za wiersz lingwistyczny.

Ćwiczenie 6

Zaznacz, które ze zdań interpretujących sens wiersza jest poprawne (P), a które fałszywe (F).

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Wiersz odśłania dosłowne znaczenia utartych frazeologizmów.	☐	☐
Wiersz odśłania metaforyczne znaczenia utartych frazeologizmów.	☐	☐
Język jest tu przedmiotem semantycznych eksperymentów.	☐	☐
Wiersz wskazuje na typowe błędy językowe.	☐	☐
Frazeologizmy służą tu wyłącznie pogłębieniu brzmienia wiersza.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, jaki podstawowy problem związany z etycznym użyciem języka został zasygnalizowany w powyższym wierszu Stanisława Barańczaka. Swoją odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, w jaki sposób wiersz *Daję ci słowo, że nie ma mowy* wpisuje się w program Pokolenia '68, z którego wywodzi się Stanisław Barańczak.

Praca domowa

Napisz liczącą co najmniej 250 słów interpretację porównawczą wiersza Stanisława Barańczaka *Daję ci słowo, że nie ma mowy* oraz wiersza Zbigniewa Herberta *Dąłem słowo*.

((Zbigniew Herbert

Dąłem słowo

byłem bardzo młody
i rozsądek doradzał
żeby nie dawać słowa

mogłem śmiało powiedzieć
namyśle się jeszcze
nie ma pośpiechu
to nie rozkład jazdy

dam słowo po maturze
po służbie wojskowej

kiedy zbuduję dom

ale czas eksplodował
nie było już przedtem
nie było już potem
w oślepiającym teraz
trzeba było wybierać
więc dałem słowo

słowo –
pętla na szyi
słowo ostateczne
w rzadkich chwilach
kiedy wszystko staje się lekkie
przechodzi w przezroczystość
myślę sobie:
„słowo daję
chętnie bym
cofnął dane słowo”

Źródło: Zbigniew Herbert, *Dałem słowo*.

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik

Przedmiot: Język polski

Temat: Język jako materiał poetycki: *Daję ci słowo, że nie mam mowy* Stanisława Barańczaka

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

7) rozumie pojęcie groteski, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej artystyczny i wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

- 13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
- 16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 7) rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 5) posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;
- 6) odróżnia zamierzoną innowację językową od błędu językowego; określa funkcje innowacji językowej w tekście;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

- 1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przymków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowników;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
- 2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;
8. posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi (np. etymologicznymi, frazeologicznymi, skrótów, gwarowymi), także w wersji on-line;

Lektura obowiązkowa

37) wybrane wiersze następujących poetów: Stanisław Baliński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego, Kazimierz Wierzyński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego, Czesław Miłosz, w tym wybrane wiersze z tomu Ocalenie oraz Traktat moralny (fragmenty), Tadeusz Różewicz, Miron Białoszewski, Jarosław Marek Rymkiewicz, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, w tym wybrane wiersze z tomów Pan Cogito oraz Raport z oblężonego miasta, Halina Poświatowska, Stanisław Barańczak, Marcin Świetlicki, Jan Polkowski, Wojciech Wencel;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- definiuje poezję lingwistyczną;
- wyjaśnia dosłowne i przenośne znaczenie użytych przez Barańczaka w wierszu związków frazeologicznych;
- analizuje zestawienia frazeologiczne w wierszu oraz ich funkcję;
- wskazuje na główne problemy postawione w wierszu i uzasadnia swoją interpretację.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa kierowana;
- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- e-podręcznik;
- tablica interaktywna lub rzutnik;
- komputery z dostępem do internetu dla uczniów.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca

Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat tzw. tworzywa poetyckiego:

Czy język może być świadectwem epoki? Jeśli tak, po czym to można rozpoznać?

Po ogólnoklasowej dyskusji na temat możliwości poetyckich języka potocznego, powszedniego, nauczyciel informuje, że tekst (literacki ale nie tylko), który dotyczy samego tekstu i jego języka, a więc jest to „tekst o tekście” nazywamy metatekstem. Natomiast nurtem poetyckim, który sprawdza możliwości języka, bada go w przestrzeni wiersza jest poezja lingwistyczna. Następnie uczniowie zapoznają się z definicjami w słowniku (sekcja „Przeczytaj”). Nauczyciel prezentuje „Wprowadzenie” do materiału, cele i temat lekcji.

Faza realizacyjna

Uczniowie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”, a w następnym kroku czytają wiersz Stanisława Barańczaka *Daję ci słowo, że nie ma mowy* i zapoznają się z multimedium prezentującym analizę frazeologiczną utworu. Następnie uczniowie wykonują wspólnie ćwiczenia 1-4 w sekcji „Sprawdź się”, a w kolejnym kroku pozostałe ćwiczenia w pracy indywidualnej. Wyniki pracy omawiane są na forum klasowym.

Faza podsumowująca

W fazie podsumowującej nauczyciel prezentuje uczniom wiersz, który koresponduje z treścią pracy domowej, ale przede wszystkim jego tematem także jest język. Jego autorem jest twórca Pokolenia'68 Ryszard Krynicki. Uczniowie po lekturze utworu dyskutują na temat jego wymowy i zestawiają go z wierszem Stanisława Barańczaka *Daję ci słowo, że nie ma mowy*.

((Ryszard Krynicki

Język, to dzikie mięso

Panu Zbigniewowi Herbertowi

i Panu Cogito

Język, to dzikie mięso, które rośnie w ranie,
w otwartej ranie ust, żywiących się skłamaną prawdą,
język, to obnażone serce, nagie ostrze,
które jest bezbronne, ten knebel, który dławi
powstania słów, to zwierzę osławiane
z ludzkimi zębami, to niehumanitarne, co rośnie w nas

i nas przerasta, ta czerwona flaga, którą wypluwamy
razem z krwią, to rozdwojone, co otacza, to
prawdziwe kłamstwo, które mamy,

to dziecko, które ucząc się prawdy, prawdziwie kłamie

Źródło: Ryszard Krynicki, *Język, to dzikie mięso*.

Praca domowa

Napisz interpretację porównawczą wiersza Stanisława Barańczaka *Daję ci słowo, że nie ma mowy* oraz wiersza Zbigniewa Herberta *Dalem słowo*.

((Zbigniew Herbert

Dalem słowo

byłem bardzo młody
i rozsądek doradzał
żeby nie dawać słowa

mogłem śmiało powiedzieć
namyśle się jeszcze
nie ma pośpiechu
to nie rozkład jazdy

dam słowo po maturze
po służbie wojskowej
kiedy zbuduję dom

ale czas eksplodował
nie było już przedtem
nie było już potem
w oślepiającym teraz
trzeba było wybierać
więc dałem słowo

słowo –
pętla na szyi
słowo ostateczne

w rzadkich chwilach
kiedy wszystko staje się lekkie
przechodzi w przezroczystość
myślę sobie:
„słowo daję
chętnie bym
cofnął dane słowo”

Źródło: Zbigniew Herbert, *Dałem słowo*.

Materiały dodatkowe:

- Anna Świrek, *W kręgu współczesnej poezji lingwistycznej*, Zielona Góra 1985.
- Małgorzata Anna Szulc Packalén, *Pokolenie '68*, Warszawa 1997.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Schemat” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.